

Utrecht

Buurspraakboek 1396-1402, fol.307

(is een boec, daer men al de buurspraken in scriven zel)

1401

voort verbiet de raet dat nyemant ghene bome nochte rize
en houwe tot Oostbroec inden haghe nochte nerghent binnen
nochte buten der Stat nochte den luden scade en doe inder lude boomgaer
den bi ene koer van C sc also dicke alst yemant
dede. tot oudwijn nochte inder scutter doelen nochte
in wouters bossche van coelen nochte mit kolven en spoelen
nochte en teneyzen tot oudwijker velt

Gemeente Archief Utrecht
Inv.Nr.: S.I. - 16

Idem: Des Vrydaghes na S. Margarietendaech.

Want de raet vander stat, out ende nywe, voertyts overdraghén syn mitten menen ghilden, om 't payement staende te houden, ende si laetste gheboden hebben ter kloeken, dat de gulden, die men tot Aernem slaet, nyet beter en waren dan xxv wit, die de lude hogher nemen ende gheven dan se de raet gheset heeft, daeromme, so is de raet vande stat, out ende nywe, overdraghén, datse nyemant after Sinte Lamberts dach naestcomende nemen nochte gheven, nochte mede copen nochte vercopen en sel; ende dedet yemant hier en boven, dat woude de raet aen hem rechten na horen goetduncken.

Voert, so heeft de raet vander stat voertyts dat sulveren ghelt gheset na synre weerde, dat is te weten, die vlcemsche placke voer xi doytken, ende die dubbel grote, die men in Henegouwen slaet, voer xi doytken.

Die oude hollantsche grote voer xi brab.

Ende die nywe enkel Cleefsche grote voer iii doytken.

Want men nyet hogher daermede betalen en mach. Ende also wilt de raet vander stat out ende nywe, voert ghehouden hebben.

Idem: Des Vrydaghes na S. Victoersdach.

De raet heeft vernomen, dat hyer nye dubbel cronen comen wt Henegouwen, die kenneliken argher syn, dan se wesen souden; daer waernt de raet enen ygheliken voer.

1399.

Haarspinnen. Jutte, de haerspinster.
Geleide:

Des Dingsd. na grote Vastelavont.

Men gheeft gheleyde allen coepluden, die hier teghens nu ende witte donredaghe, ende teghens der toecomender marcten comen sullen, het si, dat si syn wt Vrancryck, wten landen van Vlaenderen, van Brabant, wten lande van Ludic, ofte wt wat landen dat si syn, gheen lant wtgheset, ingaende nu en sonnendaghe naestcomende te son opganc.

Onredelyk leven. Deliakyn van Ritselt, dat walsch wyf, verbiert men de stat 3 jaer lanc, om dat si hoer leven onredelyken gheleyt heeft.

Laurensteech. Jan Jansz. husinghe, gheleghen anden Steenwech, opten hoec van baren Louwrens steghe.

Varkens. Den rade in aenghecomen, dat hier veel verken opter straten gaen, die bellen aen den hals hebben, ghelike oft S. Anthonis ofte S. Huberts verken waren, daer waernt de raet enen ygheliken voer, dat hi sine verken, die met bellen gaen ende S. Anthonis verken nochte S. Huberts nyet toe en behoren, thuys nemen, ende die bellen ofbinden tusschen hier ende nu en woensdaghe naestcomende t'avontide, of die raet wil die verken na hoer nemen, ende latense daer si willen.

Bullen lesen:

S. Willebrords dach.

Dese twe punten, die hier na bescreven staen, syn overdraghén met den rade vander stat, out ende nywe:

Inden yersten, dat nyemant van onsen borchgheren ofte van denghenen, die in onser ende in onser stat vriededen woenaftich syn, die werelike personen syn, bullen lesen en sullen, nochte doen lesen, nochte daerbi wesen en sullen, daer men se leest op levende personen, noch versameninghe, nochte onruste daeromme maecken en sullen, ingheenre wys. Ende waer yemant, die dit verbrake, die soude rechtevoert bi sonneschyn vter stat gaen, ende x jaren lanc vter stat wesen ende ene myle vander stat.

Ende waer enich weerlick persoon van buten, die hier binnen quame ende bullen lase op levende personen, ofte daerbi waer, dat men se lase ofte versameninghe ofte onruste makede, ende hem daeroff misschiede, daer en woude de raet vander stat geen bewynt off hebben, ende daertoe soude hi x jaer lanc vter stat wesen ende ene myle vander stat.

Verboden spel. De raet verbiert, dat nyemant en sciete, nochte en kactse, nochte mit kolven en spele inden nywen Weerde, opt kerchof tot Jherusalem, bi enen koer van I pont, etc.

ende daerom so verbiet men hem de stat eweliken, ende ene myle vander stat, op syn lyf, ende mit desen rechte so sellen alle Jan Pul's maghe qwyt ende vry ende versoent wesen.

Koppelary. Want Goedekyn vander Hoeve, die appelcoepster, inde Viesteghe, een jonfroukyn daer toe ghebrocht heeft ghehat, dat si ganghen soude ter stede, daer me se ghetrouwet soude hebben, daerom verbiet men hoer de stat 1 jaer lanc.

Boomschendery, etc. Voert verbiet de raet, dat nyemant ghene bomen nochte risen en houwe tot Oestbroec inden haghe, nochte nergens binnen nochte buten der stat, nochte den luden seade en doe inder lude boemgaerden, bi eenen coer van 6 st., also dicke, alst yemant dede, tot Outwyc nochte inder Scutter Doelen, nochte in Wouters bossche van Coelen, nochte mit kolven en spoelen, nochte en teneyten tot Oudwycker velt.

Koppelary. Want Heyn Kesse ende Jan Coman hem qualiken gheqwyt hebben, roerende vandat jonfroukyn, die tot Jan Rodens huys verleyt was, daeromme hebben si gheleghen 2 maanden lanc inden roden toorn, etc.

Varkens. De raet verbiet, dat nyemant sine verken en drive inder stat wedden, buten Sinte Katrinen poerte, aen de Gildebrugge nochte in ghenen anderen wedden binnen nochte buten der stat, bi een koer van 5 se. van elken verken, maer men moetse wel driven inder nyer minne.

Brandenborch. Henrick Pauwelsz., Peter Scrodekyn, Andr. de Wit ende Mich. Thomasz., willen nu en Woensdaghe naestcomende ten namiddaghe vercopen van 's raets weghen de husinghe ende hofstede tot Brandenborch metter sidelwoeninghe ende mit al hoeren toebehoren, also gelegghen syn, ende daer willen si toe sitten inder voersz. husinghe.

Nye borgers: Johan de kannemaker, mr. Jan kloegieters soen van Zutphen.

Afzettery. Een man gaet hier opt erstraten, die pleecht te segghen: *hout wat en gheeft wat*, die pynlicheyt pleecht te bedrieven, dien selmen besluten in eenre tonne, ende waer iemant, die hem daerwt slote ende los-

makede, dat woude de raet vander stat swaerliken aen hem rechten na horen goetdunken.

Huis-stoornis. Want Mart. Henricxsz. ende Mart. Bruninxz., bi avont ghecomen syh in eens goets knapen huis, daer hi mit sinen gasten over tafel sat ende at, ende anxe daer enen goeden knaap, daeromme hebben si gheleghen op S. Katrinen poerte, etc.

Muntbepaling:

Opten heilighen dertienden avont in't jaer ons Heren xiiii^c ende een.

Dese punten, die hier na beschreven staen, syn overdraghén mit out raet ende nye, also vanden payemente, ende worden wtgelezen ter clocken opten heylighen xiiii^{den} dach inden jare xiiii^c ende ene, dat men after onsen vrouwen dach te lichtemisse, naestcomende, als men scryft xiiii^c ende ene, dat payemente nemen ende gheven sel, also hier na bescreven staet, wtghenomen vander stat weyde, dat men die renten betalen sel, also der stat pachtenaers vander stat weyde hier toe betaelt hebben.

Inden eersten, ix Dortrechtsche placken voer een stat-pont.

It., xv Berchsche groten voer een stat-pont.

It., v Vleemsche placken voer een stat-pont.

It., vi dubbelde Deventersche placken voer een stat-pont.

It., iv¹/₂ dubbelde botdraghers, die voer dese tyt gesleghen syn, voer 1 stat-pont.

It., een out Vrancrycxse scilt ende een Dortrechtsche placke daerop voer v pont stats paey.

Ende waert, dat die cameraers vander stat dit voersz. payement hogher namen ofte gaven, dan voersz. is, die verboerde 1 pont, also dicke, also syt deden, wtghenomen die renten vander stat weyde, ende daerof sel men der stat daghelix cost betalen.

Voert, so mach een yeghelic, die der stat pachte ofte rente ofte van sisen sculdich is, den ouden cameraers betalen, tusschen hier ende Pinxterdach naestcomende mit sulken payemente, als men hier toe ghegheven heeft, ende die cameraers voersz. sellen weder der stat scout betalen binnen xiiii daghen na Pinxterdach voersz. Ende so wie vanden luden ofte vanden cameraers voersz. dese voersz. beta-

Gods wille teycken maecken laten, om voer besuecte of siecke luden te bidden inden kerken, des dese teycken niet weder ghecomen en syn, mer verdwaelt syn. Hieromme verbiet de raet, dat er nyemant mede en bidde, op een jaer de stat; ende de raet sal nye teycken laten maecken.

Wanthuis. Voert verbiet die raet allen wtheemschen coepluden, dat sy gheen wanten op en slaen dan inder gasten wanthws, ende dat sy gheen want en ontslaen, dan bi oerlove des syns meysters.

Stads bruggen. Op onser stat bruggen worden gaten ghebroken, daer men cloetbogens ynne steect, daer die bruggen leck ende verderflic by worden, daerom verbiet de raet, dat niemant opten bruggen en clote, by enen koer van enen ponde, also dicke alst yemant dede.

Stad-Chirurg. Meyster Claes Driesz. van Amsterdam, die chirurgyn, onser stat meyster.

Verboden spel. Die raet verbiet, dat niemant en kaetse after Sinte Marien kerke, daer wt den glasvenstere, by enen koer van enen ponde.

Dirc v. Hagenaw. Voert ghebiet men Dirc van Hagenawen, dat hi terstont in onser stat vanghenisse gae, *alias* opten roden toern, ende daer blive 6 weken ende niet of en gae, hi en hebbe verborcht te doen nae slinginghe's raets, nae den rechte vander stat.

Willemsteghe van Alendorp bi Sint Marienplaetse.

Passertsteghe. Inder steghe, gheheten *Passerts steghe*, naest Willem van Winsen.

Vinckenborgsteghe. In Vinckenborgsteghe, naest Vrederixpoerte van Drackenborch.

In de kerk niet te verkopen. Item, die wive ende deernen, die waskeersen verkopen ende inden kerken te gaen pleghen, syn onsedich inde kerken ende maecken daer groet gheruft ende roepen den luden aen, ende storen se in hore devocien; ende want verboden is inden kerken te copen ofte vercopen, daerom verbiet de raet, dat niemant mit waskeersen inden kerken om te vercopen en gae, mer buten der kerken daermede bliven, bi enen

v.

halven jaer wt der stat te wesen, also dicke alst yemant verbruecte.

Besteden van dienstboden etc. De raet heeft ghegheven dat bestade ambocht vanden meecken ende knapen te verhueren Wendelmoet Houtschilts ende Mechtelt, Melys wyf van Brakel; hierom laet de raet dit enen ygheliken weten, dies te doen heeft, ende dit ambocht en sel niemant anders doen, dan de voersz. personen.

Nye borghers om hoers dienste wil: Lamb. Ludekynssoen, ons heren, des postulaets, meyster koc.

Dirc van Hagenaw. Want Dirc van Hagenawen, onse borgher, mede hantdadhich is aen Jacob van Heesels doet, die gheen borgher en was, ende binnen onser stat doet ghesteken is, daerom heeft Dirc van Hagenawen opten roden toern ghelegghen in onser stat vanghenisse 6 weken lanc, ende is hier ghecomen in hemde ende in broec ter clocken, ende sel den rade verghiffnisse bidden ende onser stat te beteringhe gheven *xxii*^m steens, ende Dirc sel wilcoren den doden te suenen des doden maghen biden rade vander stat, als die maghen bi den rade suen ende beteringhe nemen willen.

1430.

Nye borghers: Meyster Henric van Rees, die meyster van medicinen, is syn borgherscap weder ghegheven om syns dienste wil, etc.

Misdoen in krankzinnigheid. Want Pouskyn Vastræt soen vander Bilten een onvroet ende onsinnich man was, ende in sinen onsinlichheden die lude te slaen ende te misdoen plach, ende Pouskyn maghe daeromme voer den rade vander stat ofticht van Pouskyn ghedaen hebben ende syn misdaden niet beteren en wouden, noch oec beteringhe of suen van hem nemen, noch wrake noch vede daeromme doen of op yemant houden, mer syure ledich staen. Ende want Pouskyn luden tot Zeyst gheslegghen ende misdaen hadde, ende meer misdaen soude hebben, dat Dirc van Leuwen gherne beschut ende gheweert

5 Januari 1581
5 Januari 1583
9 November 1583
10 November 1585

30 December 1587
23 Februari 1590
11 December 1590

VI. ORDONNANTIE tegen de insolentien en ongeregeltheden, in en ontrent de Kerken, onder, voor en na den kerktijd; als mede tegen het schieten, slijngen, dobbelen, &c. op de kerkhoven, toornen, en muuren van dese Stad, den 5 Januar. MDLXXXI; gerenoveert den 5 Januar. MDLXXXIII. het tweede lit met eenige veranderinge gerenoveert den 9 Novemb. MDLXXXIII; 10 Novemb. MDLXXXV; 30 Decemb. MDLXXXVII; 23 Februar. en 11 Decemb MDXC.

Alsoo groote klagen gedaan worden over de groote onbehoorlyke ongeregeltheden, die dagelyks (1) in den Dom, Buurkerk, St. Jacobs en andere Parochie-kerken gepleegt worden, soo van mans als jonge gesellen ende kinderen, met klappen, rasen, roepen, kooten ende steenen te werpen, soo onder de sermoenen, als voor ende naa, waar door veele menschen in haar aandagtigheit van het gehoor des Goddelyken Woorts belet worden, alle welke moetwilligheit niet geleeden, nog verdragen en behoort te worden. Soo is 't, dat myn Heeren die Stadhouder, Schout, Burgermeesteren ende Schepenen deeser Stad Utrecht, door overkomen des Raads, begeerende in het gene voorschreve is te remedieeren, gebieden ende beveelen by deesen wel scherpeylyk ende ernstelyk allen ende eenen yegelyken, oud of jong, datse hen niet en onderwinden, als men de sermoenen voor- ofte naar de middag, ofte het avond gebed doet, eenige wandelinghe, roepinghe, klappinghe, rasinge ofte eenige andere ongechiktheit ofte onmanierelykheit te bedryven in der kerken voornoemt, nogte ook voor of naar der predikation, of tuffchentyden in der selver kerken, of op de kerkhoven eenig getier te maaken, met rasen, met steenen te werpen aan de glazen of banken, met

speelen, met vuyligheit daar inne te brengen, of eenige andere onseefdigheit te bedryven, op het verbeuren van het overste kleed, ende nog eene Carolus gulden, soo dikwils ymant, hy zy oud ofte jong, hier inne breukig bevonden zal worden, tot behoef van den bekeurders; ende zulien de ouders voor hare kinderen hier inne moeten boeten ende verantwoorden; ende waar ymant, die den bekeurder ofte executeerder hier omme injurieerde ofte misdeede, zal arbitralyk getraft worden, tot discretie van den Gerechte.

Voorts zoo laten myn Heeren voorschreve weeten ende gebieden eenen yegelyken, datze hen niet en onderwinden met eenige buffen, ofte bogen te schieten, met slijngen steen ofte andersints te werpen, nog ook te kolven, de kloot te schieten, te dobbelen, met kaarten te speelen, met penningen te werpen, of andere gelyke saaken aan te rechten, (2) op de kerkhoven (3) deeser Stad, geen uytgefondert, nog insgelyks op de toornen ende aan de muuren van deese Stad, (4) op het verbeuren van de buffen, bogen, kolven, kloot, bal, troeffspel of penningen, die de bekeurders metter daat zullen mogen aanveerden, (5) en daarenboven nog arbitralyk gecorrigeert te worden tot discretie van den Gerechte.

- (1) In de Publicatie van den 5 Januar. 1581 staat, in de Buurkerk, te Minnebroeders, St. Nicolaas, en St. Jacobs Kerken.
- (2) Achter aan te rechten, staat in het Placaat van 1583, in de kerken nog op &c.
- (3) In de Publicatien van den 9 Novemb. 1583, en 10 Novemb. 1585, staat nog, van de vyf Ecclesien en Karspelkerken &c. 't welk in volgende is uytgelaten.
- (4) In het Placaat van 1583. word hier nog tusschen gevoegt, in deese Stadhuyse, nog op eenige straten, ofte merkten binnen dese Stad &c.
- (5) 't geen cursyf is, staat aldus in de Publicatie van den 23 Februar. 1590. In die van den 9 Novemb. 1583, en 10 Novemb. 1585 vind men, en daarenboven nog haar overste kleed, en een Carolus gulden, die men deselve, of de ouders van de kinderen uytspanden zal metter daad, ende daarenboven nog arbitralyk gecorrigeert te worden tot discretie van den Gerechte; ende men zal de kinderen vast ende zeker mogen houden, ter tyd toe men die ouders van dezelve kent; ende niemant zal in oppositie ontfangen worden, ten zy die breuke eerst genamptificeert zy. Het Placaat van den 30 Decemb. 1587 heeft, en daarenboven nog aan een paal daar toe verordineert een tyd lang gettelt te worden, en daarenboven te verbeuren eene gulden, die men dezelve, of de ouders van de kinderen, met der daad zal uytspanden.

J. van de Water

Groot Placaatboek blz. 437

10 Februari 1587

VII. PLACAAT, ten fine voorsz, den 10 Februar. MDLXXXVII.

Alfo groote klachten gedaan worden over die groote ongeregeltheyd, en insolentie, die daaglyks gepleegt word, soo van mans als jonge gesellen en kinderen, soo in de kerken als op de kerkhoven, soo gedurende die predikationen, als daar buyten, die niet geleden nog verdragen behoren te worden. Soo is 't, dat myne Heeren die Stadhouder, Schout, Burgemeesteren, en Schepenen der Stad van Utrecht, begeerende daar inne te remedieeren, ordonneeren, gebieden en beveelen by desen wel ernstelyk een ygelyken, hy zy oud of jong, dat zy hen niet onderwinden, gedurende de predikatie eenige wandeling, roeping, klappinge, rafinge doorlopinge, of eenige andere ongeschiktheyd in de kerken te bedryven; nog ook voor of na, of gedurende de predikationen, op de kerkhoven eenig getier te maken met raten, steenen te werpen tegens de glafen, of banken, met schieten met buffen, of boogen, met kolven, de kloot te schieten, te dobbelen, te kaatsen, te kaarten, ofte eenige andere onbehoorlyckeyd aan te rechten, op het verbeuren van de buffen, boogen, kolven, of ander spel, daar mede gespeelt word, ende daarenboven aangetaft, gebonden, en gestelt te worden vier uren lang, aan palen, boomen, of andere plaatsfen, op yder kerkhof daar toe verordineert, en den dienaars van de Justitie te betalen voor haar moeyte tien sluyvers.

Iii 3

boo-

J. van de Water
Groot Placaatboek blz. 437 & 438

Utrecht

12 Februari 1591

3 Februari 1595

10 November 1602

IX. PUBLICATIE, *ten fine voorsz, den 12 Februar. MDXCI; gerenoveert den 3 Februar M'DXCV; en 10 Novemb. MDCII.*

Alfoo men daaglyks fiet en speurt de groote ongeregeltheit, die zoo by oude luyden als jonge getellen en kinderen daaglyks gepleegt worden, in het turbeeren en verstooren van de predikation des Godlyken Woords, ende andere openbare oefeningen der Christelyke Religie, met wandelen, klappen, en rallen in der kerke; soo is 't, dat myne Heeren die Schout, Borgermeesteren, en Schepenen der Stad Utrecht, begeerende daar inne te remedieeren, gebieden en beveelen by desen wel ernstelyk een vglyk, zy zyn jong of oud, dat zy hen niet onderwinden eenige wandeling, roeping, klap-ping, rasping, doorloping, of diergelyke onge-schiktheit, onsedigheyt, of onmanierlykheyt te be-dryven in de kerken, daar men predikt, na dat men de tweede reyse geluyt zal hebben, die predikatie, ofte avond-gebed, ende soo voorts, soo lange de pre-

dikatie geduurt, ofte andere Christelyke oefeningen gedaan worden, op het verbeuren van yder persoon drie gulden met der daad af te panden, tot behoeve van de Stad, ofte Schouten dienaars, die ze daar op bekeuren sullen, ende voorts arbitralyk gecorrigeert te worden na gelegentheid der sake, ende die ouders zullen in desen voor de kinderen moeten respondeeren en verantwoorden.

Gebieden voorts, dat hem niemand onderwinde gedurende de voorsz predikation ofte avond-gebeden op de kerkhoven eenig getier te maken, met rasen, of steenen te werpen, ofte met buffen, of boogen te schieten, te kolven, ook de kloot te schieten, te dob-belen, of eenige andere spelen, ofte onbehoorlykhe-den aan te richten, op het verbeuren, en te applicie-ren, als boven.

J. van de Water

Groot Placaatboek blz. 438

Utrecht

Buurspraakboek 1396-1402, fol.244

(is een boec, daer men al de buurspraken in scriven zel)

S.Willebrords dach (7 november) 1399

de raet verbiet dat nyemant en sciete nochte
en kaetse nochte mit kolven en spoele inden
nywen weerde opt kerchof tot Jherusalem bi
en koer van 1 lb alzo dicke alst yemant dede

Gemeente Archief Utrecht
Inv.Nr.: S.I. - 16